

ФАКТОРНА СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТЕЙ, СХИЛЬНИХ ДО ЗАЗДРОСТІ РІЗНОГО СТУПЕНЮ

А.Ф. Лісовенко

*аспірант кафедри загальної та диференціальної психології
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
annalisovento@rambler.ru*

Лісовенко А.Ф. Факторна структура особистостей, схильних до заздрості різного ступеню. У статті розглядаються результати теоретико-емпіричного дослідження психологічних особливостей осіб з максимальною та мінімальною схильністю до заздрості. Для виявлення показників заздрісності були застосовані оригінальний тест-опитувальник «Диференціальна діагностика схильності до заздрості» (ДИЗА) та опитувальник «Соціальні настанови особистості відносно заздрості» О.П. Саннікової, А.Ф. Лісовенко. Для діагностики властивостей особистості, що мають важливе значення для регуляції поведінки та соціальної адаптації, був застосований Фрайбургський особистісний опитувальник FPI (форма «В»). Надані результати кореляційного аналізу між показниками схильності до переживання заздрості та спектром властивостей особистості. Проаналізовані профілі факторної структури особистості в групах досліджуваних з максимальними та мінімальними значеннями загального показника заздрості, на основі чого даються психологічні портрети особистостей схильних і не схильних до заздрості.

Ключові слова: заздрість, схильність до заздрості, заздрісність, факторна структура, властивість особистості.

Лісовенко А.Ф. Факторная структура личностей, склонных к зависти в разной степени. В статье рассматриваются результаты теоретико-эмпирического исследования психологических особенностей лиц, с максимальной и минимальной склонностью к зависти. Для выявления показателей завистливости были применены оригинальный тест-опросник «Дифференциальная диагностика склонности личности к зависти» (ДИЗА) и опросник «Социальные установки личности относительно зависти» О.П. Санниковой, А.Ф. Лисовенко. Для диагностики свойств личности, которые имеют важное значение для регуляции поведения и социальной адаптации, был применен Фрайбургский личностный опросник FPI (форма «В»). Представлены результаты корреляционного анализа между показателями склонности к переживанию зависти и спектром свойств личности. Проанализированы профили факторной структуры личности в группах испытуемых с максимальными и минимальными значениями общего показателя зависти, на основе чего даются психологические портреты личностей, склонных и не склонных к зависти.

Ключевые слова: зависть, склонность к зависти, завистливость, факторная структура, свойство личности.

Постановка проблеми. Необхідно відзначити, що деякі соціально-економічні перетворення в суспільстві останніх часів, а саме: споживацька орієнтація в економіці, збільшення інформаційно-візуальних навантажень через телебачення, соцмережі та засоби зовнішньої реклами, часто сприяють посиленню конкуренції та агресивності серед людей. Професійні піар-компанії можуть зробити об'єктом заздрості кого- або що завгодно лише для того, щоб підняти чийсь рейтинг чи збільшити попит товару. Технології маркетингу захоплюють увагу, нав'язують жагу до володіння непотрібними речами; створюють ілюзію, що все це доступно і повинно бути у кожного. Переживання, що пов'язані з впливом цих чинників, дещо змінюють сприйняття людиною навколишнього світу, бачення і оцінку себе та свого місця в ньому. Усе це призводить, з одного боку, до множення об'єктів заздрості, а з іншого, – до загострення заздрісних тенденцій у деяких особистостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Залежно від наукових підходів дослідників, заздрість теоретично розглядалася як: неприязне, вороже почуття або ставлення (Мк. Даугалл, К.К. Муздибаєв, В.О. Лабунська, Р.М. Шаміонов, Т.В. Бескова), агресивне прагнення (А. Адлер, М. Кляйн), почуття досади (О.В. Золотухіна-Аболіна), особлива форма тривоги (К. Хорні, А. Ребер), особлива форма фрустрації (Е. Фромм, Ф. Розенцвейг, І.Б. Котова, Л.С. Архангельська), захисна реакція (А.Д. Розенблатт, Н.В. Дмитрієва), прояв мотивації досягнення (М.Г. Ярошевський, С.Ю. Головін, О.Є. Соколова), прояв нездорового перфекціонізму (О.Т. Соколова) і нарцисизму (З. Фрейд, М. Кляйн, О. Кернберг, Х. Когут), прояв комплексу неповноцінності (А. Адлер, К. Муздибаєв, У. Лукан), прояв незрілості особистості (О.Р. Бондаренко, Ю.В. Щербатих) тощо. Означені наукові підходи до розуміння поняття заздрості відображають важливі окремі його аспекти, але не дають цілісного уявлення про цей феномен, оскільки містять багато інформаційних протиріч. Це пояснюється складністю і багатогранністю самого феномена заздрості.

У процесі розгляду природи і суті заздрощів привертає увагу той факт, що у філософській, соціологічній та психологічній літературі більше уваги приділяється виявленню зовнішніх детермінант феномена, що досліджується. Так, у якості базової обставини, що зумовлює актуалізацію та формування заздрості, філософ Ф. Бекон, а також більшість сучасних дослідників заздрості, виділяють соціальне порівняння. Та, мабуть, не можна стверджувати, що особистість обов'язково буде заздрити, як тільки потрапить у ситуацію соціальної нерівності та порівняння. Що ж стосується внутрішніх детермінант заздрості, К. Муздибаєв відмічає: «Хоча емпіричних досліджень по цій темі явно недостатньо, однак, виникненню заздрості в чималому ступені сприяють деякі риси характеру особистості. Ймовірно, схильні до заздрості честолюбні, себелюбні, марнославні, егоїстичні, ледачі люди» [1, с.5].

Так, з метою пошуку психологічних особливостей схильності особистості до заздрощів, у проведених нами емпіричних дослідженнях було встановлено, що заздрісність може бути пов'язана з імпульсивністю, невпевненістю в собі, ірраціональними настановами, деякими особливостями емоційного інтелекту і самоставлення, ворожістю та нарцисичними проявами особистості. Крім того, у емпіричному дослідженні уявлень студентів щодо феномену «заздрість», методом анкетування було виявлено, що найчастіше заздрісність пов'язується з такими властивостями особистості як: озлобленість, недоброзичливість, агресивність, конфліктність, невпевненість, егоїстичність, тривожність, вразливість, дратівливість, гординя, нервозність, відсутність самовладання [3].

Отже, спираючись на літературні джерела з означеної проблематики, можна розрізнити заздрість як адекватну або неадекватну реакцію, котра виникає в певних ситуаціях, як психічний стан, і як стійку рису особистості – схильність до переживання заздрощів (заздрісність). У даному дослідженні заздрісність розглядається як усталена властивість особистості, котра проявляється пристрасним бажанням того, чим володіє об'єкт порівняння і характеризується: специфічними емоціями (відчуття приниженості, злості, роздратування, гніву, неприязні, невдоволення, розчарування, печалі, зневіри тощо); певними думками та міркуваннями стосовно себе та інших (думками про невдоволеність матеріальним становищем, статусом, якостями, життям в цілому, нестачі чого-небудь, думки про власну неповноцінність, або ж незаслуженість переваг об'єкта заздрості, побажання зла супернику, думки про помсту); проявами специфічної поведінки (суперництво або конкуренція, недоброзичливість, злобливість, дратівливість, депресивність, апатія, скритність, підозрілість, плітки, сарказм, ігнорування, підлі вчинки відносно об'єкту заздрощів) [3, с.72-75].

Таким чином, **метою** даної теоретико-емпіричної статті є виклад результатів дослідження психологічних особливостей, а саме: факторної структури особистостей схильних і не схильних до заздрощів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. З метою діагностики заздрісності були застосовані оригінальний тест-опитувальник «Диференціальна діагностика схильності особистості до заздрощів» (ДІЗА) та опитувальник «Соціальні настанови особистості відносно заздрощів» О.П. Саннікової, А.Ф. Лісовенко, за допомогою котрих можна виявити як структурні компоненти переживання почуття заздрощів, так і загальний показник заздрісності. Задля діагностики станів та властивостей особистості, що мають важливе значення для регуляції поведінки та соціальної адаптації, був застосований Фрайбургський особистісний опитувальник FPI (форма «В») [2, с.314-323].

Дослідження проводилося на базі Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського (м. Одеса). В ньому брали участь студенти першого курсу денної форми навчання за різними спеціалізаціями, а також слухачі денної та заочної форм навчання факультету післядипломної освіти відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Психологія». Вік досліджуваних – від 17 до 45 років; загальна кількість – 253 особи. Обробка даних здійснювалася за допомогою кількісного (методу кореляції за Спірменом) та якісного (методу «асів» і «профілів») аналізу.

У табл. 1 наведені значимі кореляційні зв'язки між показниками заздрощів і властивостями особистості за методикою FPI.

Значущі коефіцієнти кореляцій між показниками заздрощів і властивостями особистості за методикою FPI

	ZNst	ZEm	ZKg	ZPv	ZMt	ZKR	ZZag
FI	190**	470**	334**	384**	360**	327**	464**
FII	210**	310**	187**	320**	202**	164**	299**
FIII	278**	514**	414**	398**	375**	317**	508**
FIV	260**	445**	300**	447**	314**	309**	446**
FV	-180**	-267**	-234**	-136*	-176**	-139*	-242**
FVI	-140*	-210**	-208**	-234**	-173**	-176**	-234**
FVII	209**	211**		186**	162*	183**	196**
FVIII	191**	353**	306**	304**	284**	217**	372**
FIX		201**	205**	235**	165**		227**
FX	-134*					-163**	
FXI	268**	525**	444**	455**	405**	296**	541**
FXII			-163**				-151*

Примітка: 1) нулі та коми опущені; 2) позначення ** – значущість зв'язку на 1% рівні; позначення * – значущість зв'язку на 5% рівні; 3) компоненти заздрості: ZNst – настановний, ZEm – емоційний, ZKg – когнітивний, ZPv – поведінковий, ZMt – мотиваційний, ZKR – контрольно-регулятивний, ZZag – загальний показник заздрісності; 4) позначення шкал FPI: FI – невротичність, FII – спонтанна агресивність, FIII – депресивність, FIV – роздратованість, FV – товариськість, FVI – урівноваженість, FVII – реактивна агресивність, FVIII – сором'язливість, FIX – відкритість, FX – екстраверсія-інтроверсія, FXI – емоційна лабільність, FXII – маскуліність – фемінінність.

Аналіз таблиці показує наявність як додатніх, так і від'ємних значимих зв'язків між означеними показниками. Додатні зв'язки, переважно на рівні 1%, отримані між майже усіма показниками заздрощів і такими шкалами FPI як: FXI (емоційна лабільність), FIII (депресивність), FI (невротичність), FIV (роздратованість), FVIII (сором'язливість), FII (спонтанна агресивність), FVII (реактивна агресивність), FIX (відкритість), що свідчить про загострення заздрощів, при наявності означених рис особистості. Також наявність цих властивостей свідчить про зниження здатності контролювати прояви заздрощів особистістю, оскільки за теоретичним конструктом методики ДІЗА, високі значення показника ZKR свідчать про невміння контролювати свою заздрість. Разом з цим, сукупність названих властивостей особистості може створювати сприятливі умови для формування заздрісності та визначати особливості її протікання. Значимий додатній зв'язок на 1% рівні показників заздрості зі шкалою «відкритість» можна пояснити адекватною реакцією особистостей з більшою схильністю до заздрощів на процедуру випробування та відвертістю у відповідях на тестові запитання, що є свідченням достовірності отриманих результатів.

Значимі від'ємні зв'язки як на 1%, так і на 5% рівні виявлені між показниками заздрощів та шкалами FV (товариськість), FVI (врівноваженість), FX (екстраверсія-інтроверсія), FXII (маскуліність-фемінінність). Це означає, що зі збільшенням вираженості товариськості, врівноваженості, маскуліності та екстраверсії зменшуються усі або деякі (див. табл.1) прояви заздрощів.

Перейдемо до якісного аналізу результатів. На основі даних, отриманих із застосуванням оригінальних методик, з обраного контингенту за допомогою методу «асів» [4] було виділено 2 групи досліджуваних: 1) з максимальними значеннями загального показника заздрощів, 2) з мінімальними значеннями загального показника заздрощів. Попередньо отримані результати даного емпіричного дослідження були переведені у проценти, що дало змогу виявити як високі (від 75 до 100 процентиль), так і низькі значення загального показника заздрощів (від 1 до 25 процентиль). Отже, на рис. 1 зображені профілі показників методики FPI у досліджуваних з максимальними (n=64) та мінімальними (n=66) значеннями загального показника заздрощів.

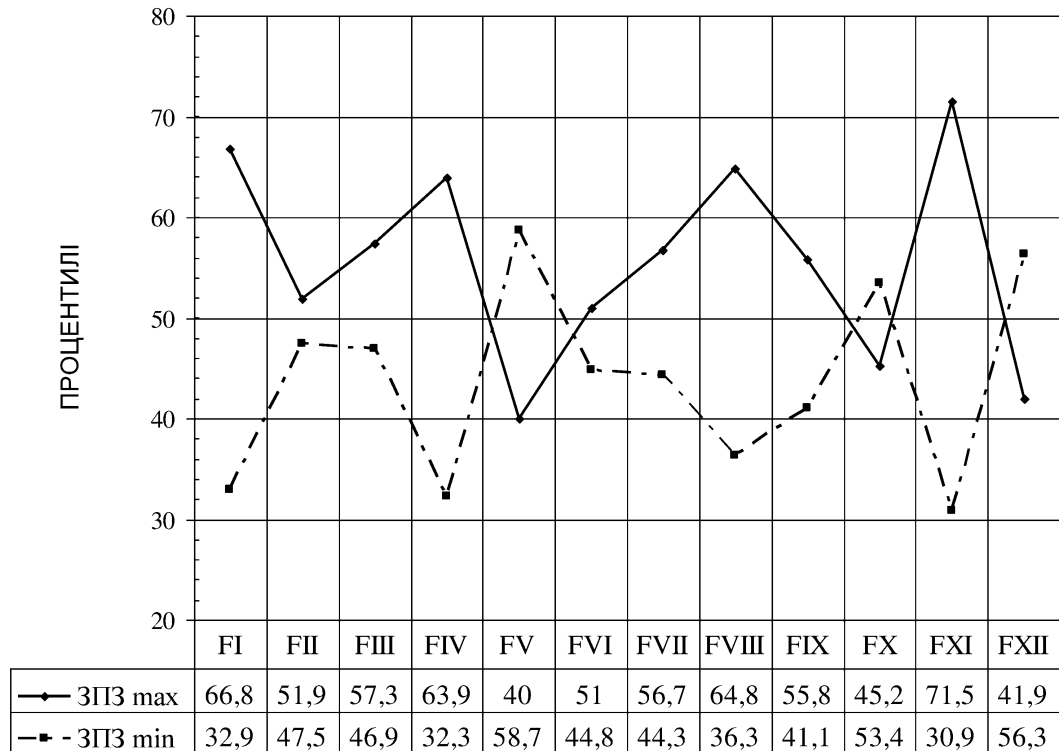

Рис. 1. Профілі шкал FPI в групах досліджуваних з максимальними та мінімальними значеннями загального показника заздрощів

Примітка: групи досліджуваних: ЗПЗ max – з максимальними значеннями загального показника заздрощів; ЗПЗ min – з мінімальними значеннями загального показника заздрощів.

Значення конкретних показників у профілі надані в процентилях і являють собою середнє арифметичне значення, котре отримане усіма представниками кожної групи. На осі ОХ відмічені шкали FPI, на осі ОУ – їхні значення. Середня лінія ряду проходить через 50-й центиль. Ступінь вираження того чи того показника визначається за його відхиленням від середньої лінії ряду. Значення показників, що розташовані у просторі вище середньої лінії ряду (50-75 процентиля), характеризують тенденцію до додатного полюсу параметру, що вивчається, або високу ступінь вираження означених показників (вище 75-го процентиля). Значення показників нижче середньої лінії ряду (50-25 процентиля) свідчать про тенденцію до слабкого його вираження або ж слабке вираження показника (нижче 25-го процентиля).

Спочатку розглянемо кожний профіль окремо, для того, щоб виявити домінуючі тенденції цих показників, а потім їх порівняємо.

Аналіз профілів (див. рис. 1) свідчить про те, що в групі з максимальними значеннями загального показника заздрощів спостерігаються підвищені значення за багатьма факторами методики FPI, а в групі з мінімальними значеннями загального показника заздрощів спостерігаються знижені значення багатьох факторів. У цілому дані профілі свідчать про протилежні тенденції у проявах визначених властивостей особистості у представників виділених груп.

Далі (див. табл. 2) проранжуємо найбільш виражені показники кожного профілю по їхньому відхиленню від середньої лінії ряду зі зменшенням значень, що дозволить упорядкувати домінуючі показники й описати індивідуально-психологічні особливості представників кожної групи.

Найбільш виражені показники кожного профілю за відхиленням значень від середньої лінії ряду

Ранг	Група 1 (ЗПЗ max)	Група 2 (ЗПЗ min)
1	FXI+ (емоційна лабільність)	FXI- (емоційна лабільність)
2	FI+ (невротичність)	FIV- (роздратованість)
3	FVIII+ (сором'язливість)	FI- (невротичність)
4	FIV+ (роздратованість)	FVIII- (сором'язливість)
5	FV- (товариськість)	FV+ (товариськість)
6	FXII- (маскулінність-фемінінність)	FIX- (відкритість)

Отже, дамо характеристику представників групи з максимальними значеннями загального показника заздрощів (ЗПЗ max), спираючись на рис.1 і табл.2, а також на характеристики означених шкал FPI [2, с.314-323].

За результатами даного дослідження, особистості з більшою схильністю до заздрощів характеризуються такими властивостями:

- емоційною нестійкістю, що виявляється в частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, внутрішній напруженості, дратівливості, недостатній саморегуляції та самоконтролі, миттєвою і бурхливою реакцією на будь-які подразники без урахування можливих негативних наслідків. Ці прояви можуть бути пов'язані, з одного боку, зі станом дезадаптації, тривожності, втрати контролю над потягами, вираженою дезорганізацією поведінки, а з іншого боку, можуть свідчити про тонку духовну організацію особистості, її надмірну чутливість, вразливість, ранимість, зануреність у фантазії, артистичність, художнє сприйняття навколишнього та тяжку переносимість грубих слів і грубого відношення (FXI+);

- невротичністю, підвищеною тривожністю, збудливістю у поєднанні зі швидкою виснажуваністю та підвищеною стомлюваністю. Ці особливості ріднять їх з індивідами зі слабким типом нервової системи. Внаслідок підвищеної чутливості, навіть несуттєві подразники легко викликають у них спалахи роздратування і збудження. Цим особистостям може бути властива емоційна незрілість, необ'єктивність в оцінці себе та інших, нестабільність в планах і уподобаннях, невротична скутість від переоцінки самого себе і своїх особистих проблем та від надмірного занепокоєння з приводу можливого неприйняття їх іншими людьми (FI+);

- схильністю до стресового реагування на звичайні життєві ситуації, що протікає по пасивно-оборонному типу. Для цих особистостей може бути характерним наявність тривожності, невпевненості, нерішучості, наслідком чого є труднощі у соціальних контактах. Вони схильні уникати ризикованих ситуацій, несподівані події зустрічають із занепокоєнням, від будь-яких змін чекають переважно неприємностей. У прийнятті рішень часто коливаються або відтягують вирішення. У спілкуванні вони сором'язливі та намагаються не виділятися. Великих компаній можуть уникати (FVIII+);

- роздратованістю, нестійкістю емоційних станів зі схильністю до афективного реагування, зниженою саморегуляцією психічних станів. Цим особистостям важко дається робота, що вимагає напруги, більш високого рівня контролю за діями, вольових зусиль, концентрації, зібраності. Переживаючи свій неуспіх, можуть разом із самозвинуваченням демонструвати ворожість по відношенню до оточуючих. Конфліктна поведінка часто обирається як форма захисту від травмуючих переживань. Риси демонстративності можуть поєднуватися із прагненням відходу з кола широких соціальних контактів. Схильні до непостійності, ухилення від виконання своїх обов'язків, часом можуть зневажливо ставитись до моральних цінностей, заради власної вигоди здатні на нечесність (FIV+);

- зниженою (або обмеженою) потребою в спілкуванні, певною холодністю і формальністю міжособистісних відносин. Для цих особистостей може бути характерним уникнення близькості з підтримкою лише зовнішніх форм відносин. Вони вважають за краще «спілкуватися» з книгами і речами. За власною ініціативою не спілкуються ні з ким, крім старих, перевірених друзів та найближчих родичів (FV-);

- протіканням психічної діяльності переважно за жіночим типом: чутливістю, ніжністю, схильністю до хвилювань, м'якістю та поступливістю. Ці особистості можуть проявляти зацікавленість

у філософських і світоглядних проблемах та часом демонструвати надмірну заклопотаність особистими проблемами, схильність до самоаналізу і самокритики, підвищений інтерес до людей і до нюансів міжособистісних відносин. У поведінці їм не вистачає сміливості, рішучості та наполегливості (FXII-).

Слід відмітити, що усі вищезазначені властивості особистості не обов'язково визначають заздрісну особистість; вони є можливими індивідуально-психологічними особливостями, що збільшують ймовірність формування потенційної схильності до заздрощів або провокують її загострення за наявності інших як внутрішніх, так і в зовнішніх чинників. Водночас, на думку багатьох дослідників, і сама заздрісність може призвести до невротизації та деформації особистості.

Особистості з меншою схильністю до заздрощів характеризуються наступними властивостями: емоційною стабільністю, вмінням добре володіти собою (FXI-); відсутністю роздратованості, відповідальністю, стійкістю моральних принципів (FIV-); спокоєм, емоційною зрілістю, об'єктивністю в оцінці себе та інших людей, сталістю в уподобаннях (FI-); сміливістю та рішучістю (FVIII-); наявністю готовності до спілкування і співпраці, товариськійстю (FV+); неповною відвертістю (FIX-).

У цілому, результати даного дослідження підтверджують і значно розширюють психологічні уявлення про особистостей, котрі схильні або не схильні до переживання заздрощів.

Висновки і перспективи подальших досліджень:

1. Теоретично встановлено, що заздрісність можна розглядати як усталену властивість особистості, котра проявляється пристрасним бажанням того, чим володіє об'єкт порівняння і характеризується специфічними емоціями, думками та міркуваннями стосовно себе та інших, що проявляється у специфічній поведінці.

2. Для пошуку співвідношення показників схильності до заздрощів з факторною структурою особистості у даному емпіричному дослідженні були застосовані такі методики: оригінальний тест-опитувальник «Диференціальна діагностика схильності особистості до заздрощів» (ДІЗА) та опитувальник «Соціальні настанови особистості відносно заздрощів» О.П. Саннікової, А.Ф. Лісовенко, Фрайбургський особистісний опитувальник FPI (форма «В»).

3. Отримані значимі кореляційні взаємозв'язки різного знаку між показниками заздрісності та майже усіма факторами за методикою FPI. Проаналізовано профілі шкал FPI в групах досліджуваних з максимальними та мінімальними значеннями загального показника заздрощів, на основі чого надані психологічні портрети (в межах факторної структури) особистостей схильних та не схильних до переживання заздрощів.

4. Емпірично доведено, що особистості, більшою мірою схильні до заздрощів, характеризуються: емоційною нестійкістю, невротичністю, сором'язливістю, дратівливістю, зниженою товариськійстю, протіканням психічної діяльності переважно за жіночим типом.

5. Подальшого наукового пошуку потребує дослідження зв'язку схильності до переживання заздрощів з типом емоційності та іншими індивідуально-психологічними особливостями особистості.

Список використаних джерел

1. Муздыбаев К. К. Психология зависти / К. К. Муздыбаев // Психологический журнал. – 1997. – Том 18. - № 6. С. 3-12.
2. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии : учеб. пособ. / [В.Д. Балин, В.К. Гайда, В.К. Горбачевский и др.]; под общ. ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. – СПб. : Питер, 2000. – 560 с.
3. Саннікова О.П., Лісовенко А.Ф. Уявлення студентів про феномен «заздрість» / О.П. Саннікова, А.Ф. Лісовенко // Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology, III (29). – Issue: 57, 2015. – P. 72-75. (Available at: <http://seanewdim.com/published-issues.html>)
4. Саннікова О. П. Эмоциональность в структуре личности / Ольга Павловна Саннікова. – Одесса: Хорс, 1995. – 364 с.

References translated and transliterated

1. Muzdybayev K.K. (1997) *Psikhologiya zavisti* [Psychology of envy]. *Psikhologicheskiy zhurnal*. Tom 18, 6, 3-12. [In Russian].
2. Praktikum po obshchey, eksperimental'noy i prikladnoy psikhologii [pod red. A.A. Krylova, S.A. Manicheva] (2000) [Workshop on general, experimental and applied psychology]. SPb.: Piter [In Russian].
3. Sannikova O.P. & Lisovenko A.F. (2015) *Uyavlennya studentiv pro fenomen «zazdrisť»* [Representations of students about the nature of the phenomenon of «envy»]. *Science and education a new dimension. Pedagogy and Psychology, III (29)*. – Issue, 57, 72-75 [In Ukrainian].
4. Sannikova O.P. (1995) *E'mocional'nost' v strukture lichnosti* [Emotionality in the personality structure]. Odessa: Hors [In Russian].

Lisovenko A.F. Factor structure of the individuals exposed to varying degrees of envy. The article deals with the results of theoretical and empirical study of psychological characteristics of persons prone and not prone to envy. It has been found that envy can be regarded as an established property of the individual, which demonstrates a passionate to what the object of comparison owns, and characterized by specific emotions, thoughts and considerations regarding self and others, which manifests itself in a specific behavior. To identify indicators of proneness to envy we have used the original test-questionnaire «Differential diagnosis of personality tendency to envy» (ДІЗА) and questionnaire «Social identity guidelines towards jealousy» by O.P. Sannikova, A.F. Lisovenko. For the diagnosis of personality traits that are important for the regulation of behavior and social adaptation, we have used personality questionnaire «Freiburger Persönlichkeitsinventar» (FPI, Form «B»). The results of quantitative and qualitative analysis basing on the interrelations indicating proneness to experience envy with the specter of personality traits are presented as well. The analysis of profiles of factor of personality structure, which were studied in the groups with maximum and minimum values of the overall envy index, implies forming of psychological portraits of individuals who are predisposed to envy or not. It has been empirically stated that the proneness to experience envy is accompanied by symptoms of certain personality traits, namely, emotional lability, neurosality, shyness, irritability, depression, etc.

Keywords: envy, susceptibility to jealousy, proneness to envy, factor structure, individual characteristic.

УДК 159.942

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ ГНУЧКОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

О.А. Лукасевич

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології
Запорізького національного університету
galitskayao@ukr.net

Лукасевич О.А. Розвиток емоційної гнучкості майбутніх психологів. У статті досліджується проблема емоційної складової професійної діяльності психолога. Розкрито поняття «емоційна гнучкість» у сучасній психології. Представлено аналіз психологічної структури емоційної гнучкості особистості психолога. Розглянуто та відібрано ефективний діагностичний інструментарій для визначення психологічних особливостей розвитку емоційної гнучкості. В результаті емпіричного дослідження підтверджено наявність структурних компонентів емоційної гнучкості майбутнього психолога: емоційна стійкість, емоційна експресія, емпатія і рефлексія. Сформульовано висновок про те, що емоційна гнучкість являє собою цілісне структурне утворення, яке дозволяє особистості швидко, легко адаптуватися до нових, неочікуваних ситуацій, виявляється у здатності розуміти, усвідомлювати і управляти своїми та чужими емоційними станами, настроєм, виражається у здатності адекватно, зовнішньо експресивно, виразно демонструвати свої емоції, входити у емоційний стан співрозмовника, створюючи атмосферу співпереживання і співучасті.

Ключові слова: емоційна гнучкість, емоційна стійкість, емоційна чуттєвість, емоційна експресія, рефлексія, емпатія, емоційна саморегуляція, емоційна спрямованість.

Лукасевич О.А. Развитие эмоциональной гибкости будущих психологов. В статье исследуется проблема эмоциональной составляющей профессиональной деятельности психолога. Раскрыто понятие «эмоциональная гибкость» в современной психологии. Представлен анализ психологической структуры эмоциональной гибкости личности психолога. Рассмотрен и отобран эффективный диагностический инструментарий для определения психологических особенностей развития эмоциональной гибкости. В результате эмпирического исследования подтверждено наличие структурных компонентов эмоциональной гибкости будущего психолога: эмоциональная стойкость, эмоциональная экспрессия, эмпатия и рефлексия. Сформулирован вывод о том, что эмоциональная гибкость представляет собой целостное структурное образование, позволяющее личности быстро, легко адаптироваться к новым, неожиданным ситуациям, проявляется в способности понимать, осознавать и управлять своими и чужими эмоциональными состояниями, настроением, выражается в способности адекватно, внешне экспресивно, выразительно демонстрировать свои эмоции, входит в эмоциональное состояние собеседника, создавая атмосферу сопереживания и соучастия.

Ключевые слова: эмоциональная гибкость, эмоциональная стойкость, эмоциональная отзывчивость, эмоциональная экспрессия, рефлексия, эмпатия, эмоциональная саморегуляция, эмоциональная направленность.

Постановка проблеми. Сучасна освітня парадигма характеризується орієнтацією на розробку гуманістичних основ навчання, на розвиток взаємодії між учасниками освітнього процесу, на становлення внутрішнього світу людини. Реалізувати ці напрямки може лише гуманна, внутрішньо багата, творча особистість, яка володіє розвинутою психологічною гнучкістю, зокрема, емоційною.

Тому сьогодні особливо гостро постає потреба у емоційно гнучких спеціалістах допомагаючих професій, які здатні виховувати і навчати майбутнє покоління як більш освічене та емоційно зріле у всіх аспектах своєї психічної діяльності (В.І. Андрєєв, О.Г. Асмолов, Ш.О. Амонашвілі, Б.П. Бітінас, М.І. Д'яченко, Н.В. Кузьміна, В.О. Сластьонін, О.І. Щербakov та ін.).